

udvara mindenki előtt nyitva állt. Ugyanakkor Zsigmond elsősorban magyar királynak tekintette magát: a magyar földben nyugodva akarta megvégni az utolsó ítéletet.” (80. old.)

Kinek ajánljuk a sorozatot? A nem egy szuszra végigolvasandó, igényes ismeretterjesztő munkák olvasása hasznos mulatság, s ezek a kötetek a szakma professzionális művelői és a történelemrajongók számára egyaránt élvezetes időtöltést kínálnak. Mi más mondhatnánk: irány a kiadó honlapja, ahol a már megjelent kötetek és a negyedévente érkező folytatás is megrendelhető! Aki a tartósabb könyv formátumot részesíti előnyben, a könyvesboltokban is megtalálja a sorozatot.

(*Font Márta–Sudár Balázs–Medgyesy Zsófia*: Honfoglalás és államalapítás. A törzsszövetségtől a keresztény királyságig (9–10. század). Magyar História Bookazine sorozat 1. kötet. Kossuth Kiadó, Budapest, 2019. 144 oldal; *Font Márta*: Az Árpád-ház évszázadai 1038–1301. Az első szent királytól az utolsó aranyágacsáig. Magyar História Bookazine sorozat 2. kötet. Kossuth Kiadó, Budapest, 2019. 144 oldal; *Szende László*: A késő középkori nagyhatalom 1301–1526. A vegyesházi királyok Magyarországa. Magyar História Bookazine sorozat 3. kötet. Kossuth Kiadó, Budapest, 2019. 144 oldal)

Peragovics Ferenc

EGY FIGYELEMRE MÉLTÓ CSALÁDTÖRTÉNETI KÖNYVRŐL

A téma sajátos voltától egy kicsit talán meg is illetődve fogok hozzá kedves nyelvész kollégám, dr. Erdélyi Erzsébet családtörténeti könyvének bemutatásához, de megerősítem magam, hogy ha ő a könyvét ilyen valomással kezdhette: „*Kemény fába vágtam a fejszémet, amikor...*”, – nos, akkor bennem is lehet némi kis bizonytalanságérzet. Persze, ő jelentős előnyben van velem szemben, hiszen kiváló helytörténész is lévén, számos

értékes helyismereti, helytörténeti munka fűződik nevéhez Kecskemétről, Ceglédről, de leginkább éppen Nagykőrösről, ahol már több évtizede él, például a *Körös körül körös-körül* című remek helyismereti kézikönyve (Nagykőrös, 2006), vagy a *Kincsvadászat Nagykőrösön – helyneveink nyomában* (Nagykőrös, 2014). Mindezek ismeretében nem csodálkozhatunk azon, hogy testhezállónak, éppen magához illőnek érezte a vállalt feladatot, vagyis azt, hogy készítsen egy legalább három generáció vizsgálatára kiterjedő munkát a Beretvás családról, részben a város százötven-kétszáz évvel ezelőtti kulturális életének, múltjának, társadalmi viszonyainak érzékeltetésére, felelevenítésére, részben pedig magának a középpontba állított Beretvás családnak az „átvilágítására”, górcső alá vételére.

Mivel kiterjedt, nagy családról van szó, ahhoz, hogy a munka eredményes, a célnak megfelelő legyen, meg kellett találni a kulcsszereplőket, azokat a Beretvásokat, akik a család összefogóinak, vezéralakjainak tekinthetők. Szerzőnk ehhez föltehetőleg tanácsot is kapott a Beretvás családnak ma is élő tagjától, Mátyásfalvi Jánostól, és öccsétől, akikről a könyv utolsó, ötödik fejezetében esik szó.

A kötet végül három Beretvás Jánosra épül, mégpedig id. Beretvás Jánosra (1840. június 11.–1926. július 18.), ifj. Beretvás Jánosra (1876. július 2.–1951. szeptember 22.) és a legifjabb Beretvás Jánosra (1919. április 12.–2010. október 26.). Hogy a családi összetartozás mikéntjét is érzékeltesse, dr. Erdélyi Erzsébet így mutatja be nekünk őket: az id. Beretvás János Mátyásfalvi Jánosnak az anyai dédapja, a fiatalabb anyai nagyapja, a legfiatalabb pedig nagybátyja.

A csaknem száz személyi fotóval, csoportképpel és egyéb illusztrációval (családfával, helyszínrajzzal, gyászjelentéssel, báli meghívóval, kormányfőtanácsosi cím kinevező okiratával, máshonnan nem ismerhető Arany-verssel stb.) gazdagított könyv elkészült. Olyan könnyen áttekinthető, ugyan-

akkor tömördek értékes adatot tartalmazó munka, amely már az első belelapozáskor tiszteletet kelt az olvasóban.

Témaválasztásáról csak azt mondhatom, jogos és célszerű volt, hiszen Nagykőrös neve a Beretvás névvel úgy összefonódott az elmúlt évszázadok során, hogy szinte nincs olyan területe a város történetének, amelyben ne fordulna elő e patinás családnév, sőt, a kiterjedt rokonság, a város és a környék tekintélyes, nevezetes családjaival való összefonódás révén jóval túl kellett lépnie Nagykőrös határain is. Mivel a genealógusok levéltári és egyéb fontos történelmi források alapján kellőképpen összegyűjtötték a családra vonatkozó adatokat, Benkó Imre, a jeles nagykőrösi gimnáziumi tanár pedig *Nagykőrös város nemes családjai 1300-tól 1900-ig leszármazási táblákkal és címerekkel* című, az Ottinger Könyvnyomdánál 1908-ban megjelent munkájában összegezte is ezeket, a dédszülőikig gombolyítva a család történetének folyamát, szerzőnknek éppen innen kellett folytatnia a munkát, s a föllelhető, megszerezhető adatok, fotók összegyűjtésével eljutni a máig, ugyanis a Beretvások fő vonulatának, ennek a Beretvás-ágnak a számára itt lezárul a „családregény”.

A Beretvások nem tartoztak Nagykőrös ősi, bennszülött családjai közé. Székely, lóháton katonáskodó vitéz volt az ősök. Az ősapa, Beretvás István a XVII. század közepén a Temes vármegyei Varjasról nősült ide. Bizonyára rátermettsége miatt gyorsan vagyonosodott, s hamar szerzett mind tekintélyt, mind nemességet. Hogy a család tekintélye milyen hihetetlenül gyorsan nőtt, azt jól mutatják a szerző következő sorai: *„Egy 1752-es házösszeírás szerint a saját kúriával bíró nemesek között találjuk id. Beretvás István nevét (rajta kívül mindössze három név szerepel a listán). A család több tagjából került ki a város főbírája, a református egyház főkurátora, de országos méltóságban is magasra jutottak jó néhányan. Volt közöttük ’48-as huszár alezredes, or-*

szágyűlési képviselő, főrendiházi tag, kormányfőtanácsos.”

A Beretvás-birtok jelentős része Tetétlenen – a mai Körösetétlenen – volt, s egykor II. Rákóczi Ferenc volt a tulajdonosa. Az után, hogy ez a terület „*ex nota infidelitatis*” (azaz hűtlenségből) a császári kincstárra szállt, Nagykőrös városa nagy ügyességgel meg tudta azt szerezni, s ebben több más nemesi familiával együtt a Beretvás család is segédkezett. Idővel az eredetileg városi tulajdonú földbirtok jelentős része is a „segítők” saját tulajdonává vált, s Nagykőrösön mind több módos kúria épült a város előkelő helyein a Beretvások otthonaként. Szerzőnk csaknem egy tucat lakóházat, udvarházat mutat be fényképen is, szöveges magyarázattal is Galantai (néemlyik műve, kiadása szerint Galántai) Fekete Béla *Magyar városok monográfiája* című 1927-es kötete alapján. Közülük az egyik Beretvás Farkas kúriája, amely ma a Károli Gáspár Református Egyetem Tanítónőképző Karának Internátusa, egy másik idővel a Közgazdasági Bank tulajdonába ment át. Beretvás Gusztáv házában nagykőrösi tanárkodásának néhány évében a tulajdonos meghívására Arany János lakott (az utca ma az ő nevét viseli), Patay Sámuel és Beretvás Éva háza később iskolaépületül szolgált, a mai Arany Patika épülete egykor Barabás Alberté, a város utolsó főbírájéé volt, és még folytathatnám a felsorolást.

Arról, hogy a három „híres” Beretvás hogyan s miképpen járult hozzá Nagykőrös város fejlődéséhez, egyszerű mezővárosból igazi polgárvárossá alakulásához, földterületének megnöveléséhez; hogy hogyan jelentek meg egymás után a nagykőrösi kúrianegyedben a Beretvások házai, s hogyan alakultak, változtak ők maguk is, megmutatván, hogy nemcsak a földszerzéshez, hanem a pénzgazdálkodáshoz is értenek, valamint be tudnak tölteni fontos tisztségeket, pozíciókat is; továbbá hogy a Rákosi-korban végrehajtott, az osztályidegen elemeket eltüntetni szándékozó kitelepítés hogy

semmisítette meg szinte mindazt, amit a Beretvásokhoz hasonló, feltörekvő, de nem a szegények s az elnyomottak rovására, hanem inkább azokat segítő, támogató s ilyen módon boldogulni akaró rátermett emberek elértek, itt már nem szólok. Azt is csak egy mondat erejéig említem meg, hogy a legifjabb Beretvás János ezt másképp élte meg, mint a földbirtokos család elődei, mert ő katonaszökevényiséggel végződő több éves katonáskodás után diszsidált Ausztriába, majd Ausztráliában telepedett le. De bármennyire hiányzik is a Beretvás család életében a jó befejezés, a happy end, meggyőződésem, hogy aki ezt a családtörténeti munkát a kezébe veszi s elolvassa, úgy érzi majd, hogy gazdagodott általa.

(*Erdélyi Erzsébet*: Híres Beretvások. Fejezetek a Beretvás család történetéből. dART studio. Nagykőrös–Budapest, 2019. 84 oldal)

Grétsy László

KÉTNYELVŰ FOTÓALBUM A KISMAROSI PRÉSHÁZAKRÓL ÉS BOROSPINCÉKRŐL

Ezzel a fotóalbummal szeretnék emléket állítani a Kismaros területére a XVIII. század első felében betelepült svábok leszármazottai szorgalmas és szakértő mezőgazdasági, és ezen belül szőlőtermesztési és borászati munkájának. Ennek részeként a XVIII–XIX. században Kismaros felemelkedését elsősorban a csemegeszőlő termesztése biztosította, amelyet bel- és külföldön (elsősorban Bécsben) egyaránt értékesítették. 1888–1889-ben azonban a filoxéra nagy pusztítást okozott a szőlőkben.

A csemegeszőlő-termesztéshez kapcsolódott a kismarosi gazdák borászati tevékenysége is, amelynek ma is látható és részben működő emlékeit mutattam be a fotóalbumban. A kismarosi néprajzi és helytörténeti kutatómunkámhoz kapcsolódóan

a 2004–2008 közötti években jó néhány régi kismarosi présház és (a hozzá tartozó) borospince, valamint borászati eszközök fényképezésére volt lehetőségem. Ezeknek a nagy része a fényképezés idején még működött. A présházak/borospincék gazdáit is többnyire sikerült megörökíteni.

Kismaros borászati múltját elsősorban a régi présházak és borospincék bemutatása szemlélteti. A jelent/közelmúltat pedig a borász gazdák és présházakban levő újabb eszközök és berendezések fotói képviselik.

A fotóalbumban szereplő kismarosi borászati képeket korábban már több sikeres vetített képes előadáson is bemutattam. Az előadások jó fogadtatása alapján felmerült a gondolat, hogy a kismarosi borászati hagyományok képeiből egy kisebb válogatást magyar–német kétnyelvű fotóalbum formájában közreadjak. A fotóalbumban szereplő présházak/borospincék bemutatási sorrendjét az egyes szőlőprések vagy borospincék használata kezdetének évszáma vagy becsült évtizede határozta meg. A kiadványban – korlátozott terjedelme miatt – csak 76 képet mutathattam be Kismaros borászati emlékeiből. A fotóalbumban a képaláírások a szokásosnál bővebbek, és az egyes borászati eszközök, tevékenységek és folyamatok szakmai leírását is tartalmazzák. Az egyes présházak/borospincék képei között nagyon érdekesek azok, amelyek a szőlőpréslés egyes munkafázisait mutatják be, és az átlagosnál is bővebb szakmai leírást tartalmaznak.

A fotóalbum segíti a téma iránt érdeklődőket a régi kismarosi német nemzetiségű lakosság életének és mindennapjainak megismerésében. Segíti továbbá a kismarosi sváb hagyományok és a német nemzetiségi nyelv megőrzését is, mert az egyes képek alatt kétnyelvű feliratok láthatók. A fotóalbum a kismarosi tárgyi és szellemi kultúra képi megjelenítését is szolgálja. A megjelent fotóalbum egyúttal hiánypótló néprajzi kiadvány, mert a 2004–2008 közötti években